

БЕОГРАДСКЕ КРАТКЕ ПРИЧЕ

Васа Павковић, *Ехо Београда*, Академска књига, Нови Сад 2020

Пишући о прози Васе Павковића, Марко Недић¹ уочио је веома битну чињеницу у развоју прозног дискурса овог писца. Наиме, како сматра Недић, Павковић је писање започео у типично постмодернистичком духу отворено кореспондирајући са поетикама многих страних и домаћих писаца (на пример Рилке, Калвино, Сингер, Хемингвеј, Црњански, Павић, Пиштало), да би у новијим књигама тај дослух свео на минимум, водећи рачуна да о њему остави што мање писаног трага, што је уједно и највећа разлика у односу на његова ранија прозна остварења. Прекретничка књига по мишљењу Марка Недића, а и самог Васе Павковића, је *Мој животи на Марсу* (2005) у којој сам аутор већ у предговору констатује да су „сурова историја” и још суровија политичка стварност само убрзале природне потребе за променом и откривањем аутентичног ауторског гласа. Од тог тренутка Павковић у својим причама почиње све више да се ослања на непосредну животну стварност, много више комуницира са читаоцима а видљиво мање са књижевним наслеђем, те уводи чињенице из властитог живота као доминантан мотив своје прозе (на пример, збирка *Океан Дунав* из 2016, а посебно збирка о којој овога пута говоримо, *Ехо Београда*).

Збирка кратких прича *Ехо Београда* саткана је од описа свакодневних догађаја и ситуација којима је писац сведочио. Јунаци су или непознати људи које је годинама сусретао на улицама главног града, у градском превозу или по локалним кафанама (најчешће у „Витражу”), или пишчеви познаници, те пријатељи књижевници и уметници. Догађај који описује, такође, припада свакодневном животу – разговор мобилним телефоном, свађа љубавника, разговор људи у кафани, парку или на аутобуском стајалишту. Сам писац или је неми посматрач, или активно учествује у догађајима које описује, што све говори у прилог Недићевим

¹ Видети текст „Приповедачка проза Васе Павковића”, *Повеља*, год. 17, бр. 3, 2017, 93–103.

тврдњама да је пишев постмодернистички прозни дискурс доживео темељан преображај. Нема на крају ове књиге ни оног Павковићевог препознатљивог потписа да забележи с чијим је све поетикама у свом делу водио занимљиву интертекстуалну кореспонденцију. Међутим, склона сам да тврдим (а можда је то ипак само плод моје читалачке имагинације) да и у овој књизи, иако није јасно истакнута нити наговештена, постоји извесна интертекстуална комуникација са поетикама других писаца.

Пре свега, не могу а да се не осврнем на занимљиву књижицу Растка Петровића *Људи говоре* (1931). Попут Павковића у поговору („Брзо сам прихватио наук старих реалистичких писаца да путујем отворених очију и пажљиво слушам и ослушкујем пролазнике, сапутнике, случајне пролазнике или путнике”, 177) и Растко Петровић је у предговору своје књиге нагласио шта је оно што је окупирао његову пажњу пажљивог посматрача људи са којима је долазио у свакодневни контакт приликом једног путовања:

Ову сам књигу написао за време једног путовања. Одједном, све што су људи говорили око мене конкретизирало се и ставило испред предела и грађевина које сам гледао, Најпре се обзнанило у мени оно што је данас наслов књиге: Људи говоре. Говоре ствари просте, безначајне, али зато претворене оним што је живот људи и универсума уопште.²

Људи говоре, свугде, свакад, одвајкада, и на острву и у граду, а врсно посматрачи попут Растка Петровића и Васе Павковића посматрају и бележе чувајући аутентичност израза, а истовремено уносећи у тај опис људи и њиховог говора и свој лични ауторски печат.

С друге стране, поред очигледне асоцијације на Симу Матавуља и његове *Београдске њриче* (1902), када се спомене Београд и људи који у њему живе, заиста или у пишевој имагинацији, прва помисао која се јави у мојој читалачкој опсервацији је књига прича Светлане Велмар-Јанковић, *Дорћол* (1986). Питала сам се какве везе има ово необично путовање улицама Београда које носе назив по знаменитим историјским личностима са свакодневним шетњама Васе Павковића. Вероватно има само мени, која радо читам прозна дела и Васе Павковића и Светлане Велмар-Јанковић, вероватно само ја учовам ту невидљиву нит уживања и страсти коју према Београду и његовим улицама, објектима и људима деле ова два писца. А онда сам, проучавајући Павковићев прозни опус, наишла на занимљив текст којим се Васа Павковић опростио од ове велике књижевнице:

Светланино узбудљиво и реметилачко путовање по прошлости српске литературе, као и едиција „Баштина”, вероватно су ме подстицали и

---

² Предговор написан у Београду, 28. јануара 1931. године, према: Растко Петровић, *Људи говоре*, Ново поколење, Београд 1953, 10.

да се бавим нашим, у таму потиснутим, приповедачима, неколико година касније, у књизи *Девећ заборављених приповедача...* Њено лепо име – Светлана – увек ће светлети над српском књижевношћу.³

Постоје нити скривене од погледа чак и најпажљивијих читалаца и проучавалаца опуса неког писца које говоре о пишевом књижевном и културном наслеђу утканом у његову уметничку имагинацију. Те нити никако не нарушавају вредност стваралачког опуса тог писца, већ му само дају на аутентичности и оригиналности, односно јединствености уметничког израза.

Друга битна одлика Павковићеве прозе, коју је уочио Марко Недић у поменутом тексту, а коју је у најновијој прозној збирци писац довео до врхунца, је његово смело поигравање жанром кратке приче. Основне одлике овог жанра су неухватљивост и непрестани преображај који, уз сажето препричавање догађаја, доводи до неке врсте преплитања, а напоследку и изједначавања фрагмента и уметничког дела. Према томе, јасно је да метафора надвладава наративну структуру, те кратка прича репрезентује форму једног одређеног тренутка, односно ситуације. Језик дела је сведен, сажет, идиоматичан. Најчешћи јунак приче је сам аутор, што приповедача транспонује са спољашњег на унутрашњег посматрача: „И он сам део је света који жели да разуме, света који му изгледа апсурдним, искривљеним и деформисаним.”⁴

Оно што је по овом питању започео у збирци кратких прича *Океан Дунав*, Павковић је у књизи *Ехо Београда* довео до врхунца. Путујући годинама (тачније близу педесет година) свакодневно из Панчева у Београд и назад, писац је посматрао људе у свакодневним ситуацијама, бележио своја запажања и утиске које је онда преточио у брижљиво избрушене, језички и стилски савршене минијатуре којима је не само потврдио већ и надоградио стилске одлике овог занимљивог жанра. О томе сведочи у поговору овој књизи:

Тако је настајала ова књига – годинама. Слушајући и гледајући људе на тим путовањима, у возилима и пешице, осећао сам како ме жива грађа говора на улицама Београда – тај ехо живота – не само одушевљава него и надмашује. Моје је било само да свежи догађај и доживљај запишем и што пре пренесем у кратку причу, чувајући му средствима српског језика драж непосредности и упечатљивости. Аутентичност и тајанственост (178).

Трећа одлика Павковићеве прозе, рекла бих, везана је за његову љубав према фотографији, којом се, између осталих својих многобројних

³ Види: „Са Светланиним именом”, *Књижевни маџазин*, бр. 166–168, 2015, 10–11.

⁴ Беата Томка, „Облик и жанр кратке приче”, са мађарског превела Габриела Арц, *Књижевност*, бр. 9–10, 1985, 1697.

интересовања, попут опчињености природом (пре свега лептировима и птицама), овај наш песник, прозаиста, антологичар и књижевни критичар активно, са великом страшћу занима и бави. Да би неко био добар фотограф, он пре свега мора бити врстан посматрач са изразитим смислом за уочавање и најситнијих детаља. Просто је фасцинантно какве Павковић све детаље уочава, памти и до танчина описује приликом свакодневних рутинских активности, шетњи, те случајних (много ређе уговорених) сусрета: „Бледа, танка као притка, ониска, мало погурена, краткошишане косе, лагано корача Штрафтом” (107) или „Узалуд је продавац обигравао око нас – висок, усукан наркоман – видело се из сваког полуукоченог покрета, из плитке агресивности и наглог спуштања цене, пре него смо проговорили две речи” (62).

Многи од нас су често путујући или просто шетајући, седећи у чекаоницама, кафанама, парковима, посматрали људе, њихово понашање и говор, те покушавали у својој машти, макар то било из доколице, да наслуте животну причу тих случајних пролазника које највероватније више никада у животу неће видети нити срести. Ретки су они који су то записали и стилски уобличили, чувајући притом аутентичност ситуације, у форму кратке приче са којом ће свако од нас моћи да се идентификује. Да би нам то омогућио, Васа Павковић је по угледу на нимфу Ехо, која је одвраћала пажњу Хери док ју је Зевс варао те ју је разочарана богиња казнила да може понављати само туђе речи у виду одјека, књигом *Ехо Београда* сабрао одјеке живота људи и пулса града у којем живе, те нам на тај начин или одвратио пажњу од сопствених свакодневних животних недоумица или нам пружио могућност да одјек нечијег живота остане ипак изван сфере нашег искуства, односно да остане управо то – само одјек. А задатак књижевности, пре свега, и јесте то – одјек пишчеве имагинације транспонован у читаочеву опсервацију.

Др Свешлана Љ. МИЛАШИНОВИЋ

Научни сарадник

Матица српска, Нови Сад

Одељење за књижевност и језик

Летопис Матице српске

smilasinovic@maticasrpska.org.rs